

УДК 930(092)(477-87)"1998/2008":908(477.51)(091)

Демченко Тамара Павлівна,

кандидатка історичних наук, [пенсіонерка]

Чернігів, Україна

e-mail: kraeznavstvoowl@gmail.com

Каганова Ірина Яківна,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8863-4435>,

завідувачка відділу краєзнавства,

Обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка,

Чернігів, Україна

e-mail: kraeznavstvoowl@gmail.com

ІСТОРИЧНИЙ ДОРОБОК ГРИГОРІЯ КУРАСА ДОБИ «ДІАСПОРНОГО» ДЕСЯТИРІЧЧЯ

У статті стисло проаналізовано праці українського історика Г. Кураса, написані в останній період життя, коли вчений активно співпрацював з Українською вільною академією наук (УВАН) у Нью-Йорку. Його доробок охоплює значне коло постатей української історії й культури і є помітним внеском до історичної біографістики.

Ключові слова: Г. Курас, Чернігівщина, Чернігівська губернська архівна комісія (ЧГАК), Українська вільна академія наук у Сполучених штатах Америки (УВАН у США), історична біографістика.

Григорій Михайлович Курас – гідний представник покоління українських істориків другої половини ХХ ст. Він народився 22 грудня 1957 р. у Харкові в родині інтелігентів. Але його дитинство, юність і перші десятиріччя дорослого життя пройшли на Чернігівщині, Г. Курас любив сіверський край як свою малу батьківщину і підтримував зв'язки з чернігівцями до кінця життя. По закінченні середньої школи у м. Щорс (тепер Сновськ) він поступив на історичний

факультет Чернігівського педінституту імені Т. Г. Шевченка, а здобувши вищу освіту, став викладати історію у рідній школі.

Юнак вирізнявся прямо таки побожним ставленням до історії як науки, талантом непересічного дослідника, працьовитістю й цілеспрямованістю у досягненні мети. Тому й не дивно, що досить швидко молодому вчителю запропонували тему кандидатського дослідження. Його науковим керівником став відомий київський вчений професор В. Сарбей. Тему «Чернігівська архівна комісія та її внесок у вивчення історії України» було затверджено у 1984 р., а захищено дисертацію у 1992 р., уже в незалежній Україні. Практично всі свої відпустки Г. Курас проводив у бібліотеках, архівах Чернігова, Києва, Москви, Ленінграда, невтомно вишукуючи й опрацьовуючи необхідні джерела й наукову літературу. Згодом було захищено ще декілька дисертацій з історії архівних губернських комісій в Україні. І. Симоненко – упорядник матеріалів «Губернські вчені архівні комісії в Україні: Історіографічний огляд і бібліографічний покажчик» (Київ, 2003), оцінив дисертацію Кураса – як «найзмістовнішу працю з питань дослідження окремих архівних комісій» і висловив жаль, що вона так і не була опублікована. Цей же автор відзначив головні здобутки дисертанта: він «опрацював значну кількість маловідомих архівних джерел і ввів їх у науковий обіг, дослідив біографії багатьох діячів Чернігівської губернської архівної комісії (ЧГВАК), склав біографічні повідомлення про окремих діячів комісії – А. Верзілова, П. Добровольського, Є. Корноухова, В. Шугаєвського», дослідив роль у діяльності комісії українських діячів – І. Шрага, М. Коцюбинського, Л. Шрамченка.

У 1998 р. родина Курасів виїхала до США й оселилася в Нью-Йорку. Г. Курас швидко встановив контакти із співробітниками Українська вільна академія наук (УВАН) та Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) у США, отримав доступ до їхніх архівів, бібліотечних зібрань, колекцій періодики. Так сталося, що він більше контактував із вченими першої наукової установи (заснована в Нью-Йорку у 1950 р.) вихідцями з Наддніпрянської України, яким у роки Другої світової війни пощастило виїхати з СРСР, а потім перебратися до США.

Від самого початку перебування в Америці Г. Курас провадив наполегливі розшуки архівних матеріалів та інших даних про істориків та діячів культури – вихідців з Чернігівщини або пов'язаних з нею тривалим проживанням: Дмитра Дорошенка та його дядька Петра Дорошенка, Василя Дубровського, Олександра Оглоблина, Валентина Шугаєвського, родини Михайла Могілянського, інших постатей видатних і часто зовсім забутих діячів кінця XIX – початку XX ст. Водночас він збирав інформацію і про інших визначних діячів української діаспори – Євгена Архипенка, Ілька Боршака, Наталю Полонську-Василенко, Володимира Міяковського тощо. Тут остаточно визначилася і головна сфера наукових інтересів дослідника – історична біографістика. З метою виявлення невідомих документів особового походження Г. Курас ретельно опрацьовував архіви УВАН у США, НТШ, українські матеріали із скарбниці Бахметєвського архіву Колумбійського університету, українську бібліотеку й архів в Стемфордї (Коннектікут), матеріали Слов'янського відділу Нью-Йоркської Публічної Бібліотеки, бібліотеки в Бавнд-Бруку (Нью-Джерсі). На основі багатої документальної бази дослідником була

підготовлена низка наукових та науково-популярних праць, які побачили світ на сторінках українських часописів та україно- й російськомовних видань США. Власне, переконливе уявлення про діапазон його наукових зацікавлень можна скласти, ознайомившись із бібліографією автора.

У 2005 р. Г. Кураса обрали членом-кореспондентом УВАН у США. Таким чином було оцінено невтомні наукові пошуки дослідника. Співробітниця Музею-Архіву ім. Д. Антоновича (УВАН) Т. Скрипка писала у «Новинах з Академії» (2005, ч. 29): «Постійним відвідувачем нашого Музею-Архіву є Г. Курас один з найкращих знавців і дослідників українських архівів на еміграції». Протягом всього американського періоду свого життя він виконував обов'язки представника журналу «Сіверянський літопис» в Нью-Йорку. Завдяки його зусиллям примірники часопису надходили до бібліотечних фондів УВАН і НТШ. У свою чергу, Г. Курас надсилав до чернігівських часописів і збірників свої праці, копії документів, видання УВАН, постійно цікавився науковою діяльністю своїх колег в Україні.

Невиліковна хвороба суттєво обмежувала можливості вченого щодо пошукової роботи. Але він до останньої можливості продовжував свої студії над улюбленою тематикою. Варто відзначити, що в 2006 р. була завершена й передана до друку велика за обсягом робота по складанню найповнішої бібліографії Д. Дорошенка (1942–2006 рр.). У листі Г. Кураса до однієї з авторок є такі рядки: «Як я Вам неодноразово писав – це найголовніша і найскладніша моя робота після дисертації».

Із 108 праць, зафіксованих в біобібліографічному покажчику, підготовленому працівниками Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (вона вийшла в серії «Історики та краєзнавці Чернігівщини» у 2007 р., до п'ятидесятиріччя Г. Кураса) 62 роботи були написані уже в Америці – всі вони присвячені подіям та переважно постатям української історії.

Помер Григорій Михайлович, ледве переживши свій піввіковий ювілей, 16 березня 2008 р. Не можна не згадати шляхетний вчинок родини покійного історика – його мами Марії Йосипівни Грабовської і сестри Софії Михайлівни Курас. Вони переслали архів свого сина й брата на вічне зберігання до Державного архіву Чернігівської області, а добірку журналу «Український історик» і ще низку видань, серед яких декілька чисел збірки «Вісті УВАН», передали до Чернігівської ОУНБ імені В. Г. Короленка. Зазначимо, що усі ці видання зберігаються окремою колекцією у фонді відділу основного книгозбереження бібліотеки і мають свій книжковий знак – екслібрис.

Чернігівські земляки не забувають про Г. Кураса. В ОУНБ імені В. Г. Короленка, зусиллями її співробітників й чернігівських істориків було організовано декілька засідань Клубу «Краєзнавець», присвячених пам'яті Г. Кураса, на історичному факультеті ЧНПУ ім. Т. Г. Шевченка – Курасівські читання. У 2010 р. у Чернігові побачила світ збірка «Я думав, які теми були б цікаві...»: Праці Григорія Кураса, спогади і матеріали про українського історика». У ній вміщено 14 історико-публіцистичних праць історика останніх років його життя, які друкувалися у США. У 2013 р. напередодні Дня вчителя на

приміщенні школи у Сновську, де працював вчений, була урочисто відкрита меморіальна дошка, присвячена її випускникові і вчителю.

Сподіваємося, що робота над спадщиною українського історика буде продовжена, в Україні вийдуть друком його праці, створені в роки перебування в США й активної співпраці з УВАН.

UDC 930(092)(477-87)"1998/2008":908(477.51)(091)

Tamara Demchenko,

Candidate of historical sciences,

Chernihiv, Ukraine

e-mail: kraeznavstvoowl@gmail.com

Iryna Kahanova,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8863-4435>,

Head of the Department of Local History,

Chernihiv Regional Universal Scientific Library Of V.G. Korolenka,

Chernihiv, Ukraine

e-mail: kraeznavstvoowl@gmail.com

HISTORICAL WORK OF HRIGORIY KURAS OF THE «DIASPORIC» DECADE

The article briefly analyzes the works of the Ukrainian historian H. Kuras, written in the last period of his life, when the scientist actively cooperated with UVAN in New York. His work covers a wide range of figures of Ukrainian history and culture and it is a notable contribution to historical biographies.

Keywords: H. Kuras, Chernihiv region, Chernihiv province Archive Commission (CHPAC), Ukrainian Free Academy of Sciences (UFAS) in New York, historical biography.